

Landskap: Småland Upptecknare: Kerstin Kveij
 Härad: Hambövd Berättare: Edit Karlsson, Ruda
 Socken: Högby Berättarens yrke: fru
 Uppteckningsår: 1963 Född år 1893 i Limmersås, Högby sn.

Födoämnen och fjödorvar. s. 1-2.

LUF 74

Ändrade vanor vid landsbygdsbrevens
matbuds-försörjning. s. 3-4.

LUF 92

Husbondetfolk och tjänstefolk. s. 5-8.

LUF 105

Luf 74 Födoämnen och fördomarSvamp

Svamp ansågs inte vara matnyttig, och vi åt ingen svamp i min ungdom. Men finare folk åt svamp. Den enda svamp vi plockade var toppmurklor, som fanns i massor förr i tiden. Den sålde vi till apoteket, som torkade dom, men vad de sedan använde svampen till, vet jag inte. Någon propaganda för att man skulle äta svamp förekom aldrig. Sedan man väl börjat äta svamp blev det vanligare och vanligare. Man torkade svampen för att förvara den. Inte heller under nödår åt man svamp. Man kunde inte skilja på de giftiga och de ofarliga svamparna. Korna åt inte den giftiga svampen. Man visste att den röda flugsvampen var giftig. Den brukade vi plocka och lägga på tefat för att flugarna skulle äta ihjäl sig på den.

Häst

Så länge jag minns har vi ätit rökt hästkött. Men för hårt länge sedan kanske man inte åt hästkött.

Kalv, killing och lamm

Det har jag aldrig hört att det skulle finnas någon motvilja mot att äta kalv, killing eller lamm. Man slaktade dem som vanligt.

Vilt

Vilt användes mycket i hushållet. Det sköt eller snarade man.

Höns

Tuppar och hönor användes som föda. Man slaktade dem genom att hugga huvudet av dem. Man kunde ju också sticka dem, men det gjorde man inte på landet.

Fisk

Det tror jag inte att det i våra sjöar fanns någon fisk som man inte ville äta. Vi åt mycket ål, som såltades ner.

Luf 92 Ändrade vanor vid landsbygdshemmens matbrödförsörjning.Bakas numera i murugn?

Det händer allt fortfarande att man bakar i den gamla murugnen. Men det mesta brödet bakas i järnspisugnen. När man vill ha särskilt stora bak, bakar man i murugn. Så länge man använde surdeg måste man baka i murugnen. Bakningen tillgår på samma sätt nu som förr.

Då murugnsbakningen upphört

Själv bakade jag i murugnen till ända in på 30-talet. Det var mer arbete att baka i murugnen. Man har inte börjat köra omkring med bröd förrän på senare tid. Här bakar vi det mesta av matbrödet hemma och köper inte mycket. Det blir bättre, det brödet man bakar själv. Murugnsbakningen upphörde inte när spisugnarna kom. Rågbullar bakade man fortfarande i murugnen. I spisugnen bakade man vetebröd och småbröd, medan man bakade det grova brödet i murugnen. Det går fortare att baka stora mängder bröd i murugnen. Det är eldningen som tar tid. Det är nog

vanligt att man slutade baka det grova murugnsbakade brödet när de gamla gått bort. De yngre köper allt bröd; de vill inte ha något besvär. Det finns nog de som fortfarande tycker om det gamla grova brödet. Och det blev inte så farligt torrt heller. Bristen på arbetskraft har inte haft någon betydelse för murugnsbakningens upphörande. Man kunde klara det själv och behövde inte be om hjälp. Man äter mycket mindre bröd nu än man gjorde förr. Förr var det så mycket som gick till matsäckar. Det är inte omöjligt att den ökade tillgången på kontanter fått folk att börja köpa bröd istället för att baka det själv. Kristiderna har inte fått folk att börja baka hemma. Jag har aldrig hört att folk skulle lämna mjöl till bagaren och få bröd bakat.

Har den murade ugnen rivits?

Murugnen måste stå kvar även om den inte används. För att få bort den skulle man behöva riva hela murverket. Har den rivits bort, har detta skett i samband med renovering. Det är möjligt att den stod kvar så länge de gamla på gården fanns kvar och sedan revs. De gamla murugnarna ersattes inte med nya.

Luf 105 Husbondefolk och tjänstefolkAllmänna förhållanden

På den tiden man tog städje, tog man plats för ett år i sänder. Hur länge man stannade berodde på hur bra man trivdes.

Arbetsfördelning

Husbonden och husmodern fick syssla med litet av varje. Det fanns inga sysslor som inte de fick ta itu med. - Någon rangskillnad mellan tjänarna var det inte. På stora gårdar hade var och en sitt arbete som han eller hon ständigt skötte. - Karlarna hade hand om stallet, och kvinnorna fick ta ladugården med utfodring, mjölkning och gödsling. I husliga arbeten deltog aldrig någon karl. - Ingen skulle komma på idén att utföra något arbete som enligt gängse sätt att se tillkom det andra könet. En karl varken kunde eller ville mjölka en ko. - Om inte någon annan ville utföra ett arbete, så fick husmodern gå själv.

Arbetstid och fritid

Arbetstid och fritid

Man arbetade från ungefär 5 på morgonen till 9 på kvällen. Det var litet olika beroende på årstiden och arbete som skulle utföras. Vid slätter kunde man börja klockan 2. Jag minns när jag arbetade 17 timmar på dygnet. Inga bestämda arbetstider fanns, så tjänstefolket fick nog arbeta på kvällarna också. - Tjänstefolkets fritid var friveckan mellan 24 oktober och 1 november. Då var alla tjänstefolk fria. - Inga bestämda frikvällar fanns. - Minderåriga fick börja arbeta så snart kunde. - Tjänstefolket var ständigt sysselsatt, så ville de utföra något för egen räkning fick det väl bli om nätterna. - Friveckesöndagen var den bästa av fridagarna. Då skulle alla ungdomar träffas. - I de flesta fall fick man mat med sig när man begav sig hem under friveckan. - Tjänarna kunde få stanna kvar på gården under friveckan, men då fick de arbeta.

Umgänge

Det var säkert samhörighet mellan husbondefolket och tjänstefolket. Oftast var tjänarna som medlemmar av familjen. - För länge sedan delade alla rum med husbondefolket. Pigans plats har alltid varit i köket. På

en del ställen fanns särskild drängkammare. - Var tjänare hade en egen kista till sina personliga tillhörigheter. - Tjänstefolk och husbondefolk åt tillsammans. Jag har inte hört att man skulle sitta i någon särskild ordning. - Tjänarna deltog inte i några festligheter. De skulle arbeta eller hjälpa till i köket. - I kyrkan fanns särskild bänk till var rote. Var annan söndag fick tjänstefolket gå till kyrkan. - Här i trakten var det jämlikhet mellan all ungdom, men på vissa orter kunde inte bonddöttrarna vara tillsammans med pigorna. Men vid festliga tillfällen rådde inte jämlikhet. - Jag kommer ihåg hur vi samlades vid vägskäl och på broar och dansade förr. Det var mycket mer ungdomsfester då än nu. Särskilt julkalasen minns jag. Då dansade vi inne i rummen. Man turades om att hålla kalas. Här grupperade man sig inte efter hemort eller sociala skillnader.

Härkomst

Tjänstefolket kom från fattiga hem. Det var mest arbetarungdom som sökte tjänsteplats. Man sökte plats både inom hemorten och längre bort. Om de var många i familjen fick också bondgårdarnas ungdomar söka tjänste-

plats. De sökte sig då främst till större gårdar. Det var inte så vanligt att man för utomlands. En gårdsson eller gårdsdotter som hade tjänstplats behandlades på samma sätt som de övriga tjänarna. - Giftermål mellan tjänstefolk och gårdsungdom var inte vanligt. Och det är så än idag.

Husbondevälde

Husbondefolket sade du till tjänstefolket. För mycket länge sedan så tjänarna Kära mor till husmodern. Men vad de så sedan minns jag inte. De sade inte frun. Till husbonden sade de bara efternamnet. - Några bestraffningar hörde jag inte talas om. Inte heller att maten skulle vara särskilt dålig på något ställe. Tjänstehjonsstadgan kände man inte.